

Հայաստանի

3389

Այբբենարան
և անագիր
ընթերցարան

491.99-8

4-21

Առթ - Կարօթյան
1884.

Համերկագրական և աստղագիտական դիմում.
917.
Մ. Կարսեբան

ԱՅՐԻԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

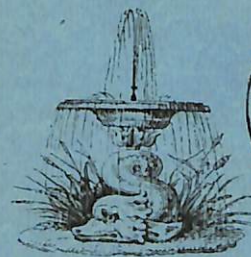
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ

ՆԱԽԻՋԵԻԱՆԻ ԵՒ ՊԵՍԱՐԱՊԻՈՑ ՎԻՃԱԿԻՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ.

յօրինեց

Յ. Գ. Է. ՍՏԵՆՆԵ

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵԻԱՆ

Տպարան ՍԵՐՈՎԵԼԻ ԹԱՐԱԹԻՆԵԱՆ

1884.

ИВЛН
ИНСТИТУТ
ВОСТОЧЕВЕДЕНИЯ
Академия наук
СССР

491.99-8

- 4 - 21

2002

2010

491.99-82

7-21

Carin
1917

491.99-8

7-21

-81

917

ԱՅԲԻԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ ԸՈՒՆԳԻՆ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ

ՆԱԽԻՉԵԻԱՆԻ ԵՒ ՊԵՍԱՐԱՊԻՈՑ ՎԻՃԱԿԻՆ

ՀԱՅ ԳԳՐՈՑԵՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Յ Օ Ր Ի Ն Ե Յ Յ Գ Ե Լ Ս Տ Ե Ը Ն

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ՆՈՐ ՆԱԽԻՉԵԻԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՍԵՐՈՎԱԲԵԻ ՍԱՐՈԻԹԻԻՆԵԱՆ

1884.

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Խորհուրդ և Նախիջևանի վիճակին հայ դպրոցներուն մէջ հայերէն լեզուի յարմարաւոր Այբբենարանի և Բն-
թերցարանի հարկաւորութիւնը տեսնելով, ձեռք զարկի յօ-
րինելու առաջնիկայ դասադիրքս, հետեւելով արդի երեւելի
մանկավարժներու ուսումնասիրած մեթոդներուն այն բա-
րեմանութեանցը, որ կարեւորագոյն և նպատակայարմար
թուեցան ինձ:

Առաջին զիրը որ կարգաւ սովորեցան աշակերտք,
պէտք է իսկոյն սովորին և գրել զայն: Բայց որովհետեւ
զիր զրելը կարգալէն շատ աւելի դժուար է՝ կեանքին մէջ
գրիչ ամենեւին չբռնողին, հարկ է որ կարգաւ սկսելէն ա-
ռաջ միայն զլուծեամբ պարապին աշակերտք բաւական
ժամանակ: Օրինակի համար կսկսին պնակիտներուն և գրա-
տախտակին վերայ դնել կէտեր այլ և այլ զիրքով, յե-
տոյ քաշել ուղիղ և կոր գծեր՝ նոյնպէս այլ և այլ զիր-
քով, յետոյ գծադրել խաչեր, պատուհաններ, սանդուղք,
դռներ, և այլն. և ապա այբուբենին տարերքը կսովորին:
Այբբոր այս կերպով բաւական կպատրաստուին աշակերտք
զիր զրելու, այն ժամանակը միայն պիտի սկսին կարգաւոր-
կրթութիւնքը, որպէս զի կարգաւ ու գրելը միմեանց հետ
զոյգ ընթանան:

Նոյն միջոցին ուրիշ կարեւոր կրթութիւններ ալ
կան անելու հետզհետէ. աշակերտք պիտի վարժին նա-
խադասութիւններն իրարմէ զատել, յետոյ նախադա-

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 6-го Сентября 1883 г.

50566-ահ

36/99-66

սութեան բառերն իրարմէ զատել, յետոյ բառերուն վանկերը գտնել, և վերջապէս վանկերուն ձայնաւորները գտնել. այնպէս որ երբոր բառական վարժուած լինին այբուբենին տարերքը գրելու, պիտի կարենան որ և իցէ նախադասութեան բառերը գտնել հարցումներով (օրինակի համար սեղանը հիւսը կշինէ փայտէ. ո՞վ կշինէ, ի՞նչ կշինէ հիւսը, ի՞նչ բանէ կշինէ), և այն բառերը պիտի նշանակեն հորիզոնական գծիկներով _____ . բառերուն վանկերը իրարմէ պիտի զատեն ուղղահայեաց գծիկներով սե|ղա|նը հիւ|սը կը|շի|նէ փայ|տէ. և իւրաքանչիւր բառին ձայնաւորները պիտի ասեն հետագայ կերպով. սեղանը բառը ունի երեք վանկ. ձայնաւորներն են ս, ա, ը. հիւսը բառը ունի երկու վանկ. ձայնաւորներն են իւ, ւ. և այլն: Այս ժամանակս միայն կարելի է գրիւր գրել ու կարգաւ տալ:

Որովհետեւ շատ դժուարին բան է համբաւաց հասկացնել բաղաձայն տառերուն նշանակութիւնն ու հնչումը, նախ և առաջ պէտք է գրել ու կարդալ սովորեցնել միայն ձայնաւորները. առաջին անգամը առնելու է միայն երեք ձայնաւոր ա, է, ի: Արբոր աշակերտք կսովորին այս երեք ձայնաւորներս գրել ու կարդալ (թէ ձեռագիր և թէ տպագրեալ), իւրաքանչիւր հետեւեալ դասին նախընթաց գրիւր վերայ աւելցնելու է միայն մէկմէկ գիր, և ոչ աւելի միանգամայն:

Այնուհետեւ կուգայ բաղաձայններու դժուարին ուսումը: Բաղաձայնները սովորեցնելու համար առաջին անգամն առի երկու հատ ղ, ս, որպէս զի հնչմունքներն իրարու

հետ բաղդատուին և տարբերութիւնք լաւ ըմբռնուին. և իւրաքանչիւր հետեւեալ դասին նախընթաց գրիւր վերայ աւելցուցի դարձեալ միայն մէկ գիր, և ոչ աւելի: Այդ երկու բաղաձայններով և բոլոր ձայնաւորներով կարճ կարճ բառեր գրած եմ. բառերէն յետոյ ալ գրած եմ մէկ բանի նախադասութիւններ:

Առաջին երկու բաղաձայնները տեսած օրէն աշակերտք իւրաքանչիւր վանկին բաղաձայններն ալ ցոյց պիտի տան հետագայ կերպով. ասեղ բառը ունի երկու վանկ, ա, սեղ. առաջին վանկին ձայնաւորն է ա. բաղաձայն չունի. Արկրորդ վանկին ձայնաւորն է ե. նախադաս բաղաձայնն է ս, և յետագաս բաղաձայնն է ղ: Ոսկի բառը ունի երկու վանկ, ոս, կի. առաջին վանկին ձայնաւորն է ո. յետագաս բաղաձայնն է ս: Արկրորդ վանկին ձայնաւորն է ի. նախադաս բաղաձայնն է կ: Պըլխարկ բառը ունի երկու վանկ, գըլ, խարկ. առաջին վանկին ձայնաւորն է ը. նախադաս բաղաձայնն է գ, յետագաս բաղաձայնն է լ: Արկրորդ վանկին ձայնաւորն է ա. նախադաս բաղաձայնն է խ, յետագաս բաղաձայններն են ր, կ:

Բաղաձայններուն, ինչպէս նաև ձայնաւորներուն, լոկ հնչումը պիտի տրուի որքան որ կարելի է, ղ, ս, կ, ր, և ոչ անունները ղատ, սէ, կին, րէ, կամ, որ գրեթէ նոյն բանն է բայց աւելի այլանդակ ղը, սը, կը, րը, ըս, րկ, ըր: Նմանապէս հեզել բնաւ պէտք չէ. վասն զի այնու կրննինմբ հին մեթոդի այլանդակութեանը մէջ: Հապա կարգալը այսպէս պիտի լինի՝ զոր օրինակ աղբիւր

բառը. նախ առնելու է առաջին գիրը ա, յետոյ միայն մէկմէկ գիր աւելացնելով կարգալու է այսպէս. ա, աղ, աղը, աղբիւ, աղբիւր: Այժմ բառն սխի մէկ բաղաձայնով, հետագայ ձայնաւորն ալ հետն առնել և այնպէս սխելու է՝ զոր օրինակ բարեկամ բառը. բա, բար, բարե... Ասկ երկու, երեք կամ աւելի բաղաձայններով սկսած բառն սխելու է երկու բաղաձայններով, մէջը կամ սկիզբը, պէտք եղած տեղը, ը գնելով. ջրեց, ջրը, ջրե, ջրեց: Օգետ. ըզգ, ըզգե... Տնկեց, տըն, տընկ... Մռնել. մրռ, մրռըն, մրռընչ...

Բոլոր գրերը տեսնելէն յետոյ անպատճառ հարկաւոր է գրերուն անունները սովորեցնել աշակերտաց. այբ, բեն, գիմ, դա...

Հարկ չկայ որ աշակերտք ամենայն բառերուն նշանակութիւնը սովորին:

Ինչ որ կկարգան աշակերտք, այն բոլորը, կամ գոնէ մէկ մասը, պիտի գրեն ալ. և ուղղադրութեան ու արտասանութեան մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձուի:

Այլ երջերը դրուած են մէկ բանի խումբ այնպիսի բառերու, որոց ընթերցումը փոքր ինչ դժուարութիւն կը պատճառէ:

Ընթերցանութեան հատուածները կարգալ տալէն առաջ, ուսուցիչը պիտի պատրաստէ աշակերտները հասկանալու հատուածին մէջի բառերն ու չգիտցած բաները: Եւ այս պատրաստութիւնս պիտի լինի ոչ այլ ձևով, բայց եթէ կարճ կարճ հարցումներ անելով աշակերտաց: Այժմ աշակերտք դժուարութիւն կրեն պատասխանելու,

այն ժամանակ ուսուցիչը ինքն պիտի տայ իւր արած հարցումին յատասխան. և տպա այն պատասխանը կրկնել պիտի տայ աշակերտաց մէջէն մէկ քանիսին: Հատուածին բառերն ու իմաստները հասկանալէն յետոյ, աշակերտք կկարգան հատուածը:

Հատուածին կարգացումը աւարտելէն յետոյ, պատմութիւնը կամ բովանդակութիւնը կպատմուի կարճաւոր հարցումներով ու պատասխաններով: Պատասխանները պիտի լինին ըստ մեծի մասին ամբողջ նախադասութիւններով: Եւս կըթուլթիւնս ալ աւարտելէն յետոյ, ուսուցիչը պատմել կուտայ աշակերտաց կարգացուած հատուածին բովանդակութիւնը կամ պատմութիւնը, նախ կտոր կտոր, և ապա ամբողջ:

ՄԵՍՆ ԸՌՆՋԻՆ

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն .

ա, է, ի, օ, ու, ը, ո, ե, իւ.

աղ, առ.

աղ, առ, սա, օղ, եղ, ես, իւղ, ուս, աղա,
առա, աղի, ասի, ասէ, աղու, օղի:

Եղը աղի է: — Աղը աղու է: — Սա
իւղ է: — Ես ասեղ ասի:

աղ, կաղ.

ակ, եկ, կաղ, կաս, սեկ, կէս, կող, իսկ,
եղկ, սոսկ, էակ, ախօս, ուղուկ, աղաղակ:

Ուղեղը կակուղ է: — Աս օղը իսկ ոսկի
է: — Աղէկ սեկը սուղ է:

սա, սար.

իր, օր, ուր, իւր, սուր, արկ, երկ, որս,
օրօր, ուրուր, երես, երկիր, կորեկ, ողորկ,
սարեակ:

Երէկ երկու ասեղ կորուսի: — Արուսեակ,
արի կերակուր կեր ու կար կարէ:

սա, սան.

օն, ան, նա, նեղ, նոր, կին, անկ, ներկ,
ներս, սունկ, կոկան, կերոն, արին, ընկեր,
սենեակ:

Իրեն անունը Սուրէն է: — Սիսակ ու
Նունէ սունկ կերան: — Ոսկանին սեղանը
նեղ է: — Ներսէս իննը կաղին ունի:

աղ, մաղ.

իմ, մի, մաղ, մեր, մուկ, միս, արմ, որմ,
աման, ամէն, ամուր, արմուկ, Արամ, Մանէ,
Մարկոս:

Արինը կարմիր է: — Մեղուն մեղըր ու

մոմ կանէ: — Որմին մէկ կողմը եղեամ
կար: — Անասուններուն մարմինը մերկ է:

սա, սալ.

ուլ, լու, իլ, լի, ել, ալ, լուր, կուլ, լեղակ,
լիմոն, լրման, մուր, լրսելի, սիրելի, իւղալի:

Լուսինը կըլոր է: — Լողակները լերկ
են: — Մաղը ալիւր մաղելու աման է: —
Մեր ընկերները ելակ ու սալոր կերան:

եղ, տեղ.

ետ, տես, տող, մատ, կուտ, տուն, արտ,
ոստ, սիրտ, կունտ, տիղմ, արօտ, ընտիր,
մատեան, տեղեակ:

Անտոն տասը տարեկան է: — Ուղտը
ընտանի անասուն է: — Աս տետրակը տար
Ատոմին տուր: — Տուղտը սիրուն տունկ է:

աղ, պաղ.

պատ, պէս, պաղ, կապ, ամպ, ոսպ, պարկ,

կերպ, պարապ, կապիկ, ապրիլ, ապտակ,
կերպաս, պատկեր, Պետրոս:

Լեզակը կապուտ է: — Մուկը պանիր
կըսիրէ: — Պիտի ուտես որ ապրիս: —
Պընակը ապուրի աման է: — Պօղոս, տար
սապոն տուր Մեսրոպին:

ամ, համ.

էհ, հէ, ահ, հա, ոհ, համ, մահ, հին, հոս,
հարս, հարկ, հասկ, նիրհ, տոհմ, մեհեան:

Հերու Հրահատ հաստ սահնակ մը ունէր:
— Իսկուհին հարիւր հատ հուն կըհամրէ: —
Հունտ սերմանելու համար հողը կըհերկեն:

նա, նազ.

եզ, զի, զիլ, զուր, զատ, մեզ, մազ, տիզ,
զարկ, կազմ, զարմ, պարզ, զիտ, զուսպ:

Եզը զօրեղ է ու հեզ: — Ղազարին լեզուն
կակազ է: — Ոզնին ու կուղը պարտէզը
մըտան: — Զանազանը զըղեա կուզէ:

կար, կարճ.

ոճ, աճ, կիճ, ճիկ, ճար, կոճ, ճեպ, կինճ,
կարճ, ճարպ, ճանճ, մուրճ, ճըճի, կըճիճ,
ճահիճ:

Կիճը ճերմակ է: — Նոճին ճիւղերը կե-
րերան: — Արճիճը կակուղ մետաղ է: Հա-
ճարին ոճերը կըճօճին: — Երեսուն հատ
կոճ ունիմ:

աղ, շաղ.

էշ, ուշ, շիշ, նուշ, շուն, շեմ, շէն, շերտ,
միշտ, հաշմ, հեշտ, կուշտ, մաշկ, աշուն,
մաշկեակ:

Արշակ շատ մուճակ կըմաշէ: — Կօշիկը
կաշիէ կըկարեն: — Շուշանը ճերմակ է: —
Եղիշէին շապիկը աղտոտ է: — Մանուշակը
անուշ հոտ ունի:

աս, այս.

այ, այտ, այլ, այր, հայ, հայս, պայտ, սայլ,
սայր, կայմ, մայիս, միայն, ունայն:

Ես ունիմ հայր ու մայր: — Այս ոստայնը
լայն է: — Այն տեղը ամայի է: — Այրի
կինը մեզի հայելի պիտի ուղարկէ: — Այսօր
երկայն երկայն սայլեր կային շուկան:

ատ, վատ.

ով, սով, հով, վայ, վատ, վէմ, վէճ, վեր,
վար, վուշ, վարմ, վարկ, վանկ, վաշտ, վերտ:

Վրտակը վրճիտ է: — Վարազը վայրի
անաատն է: — Մովսէսին կովը վրտիտ է: —
Երիվարը վիզը տընկած կըվազէ: — Արսէն
վաղը վարսակ պիտի սերմանէ:

ակ, ծակ.

օծ, ած, խած, ծակ, ծեծ, ծուծ, ծեր, ծով,
կայծ, ործ, կեղծ, զերծ, պիղծ, ծունկ, պիծակ:

Մոծակը արին կըծըծէ: — Այս ծովը
ծանծաղ է: — Մեր այծը ծաղիկներուն ծի-
ղերը կըկըրծէ: — Մերօնը Մառուկին ծոծ-
րակը կըծեծէ ծանրը կըծիկով:

օղ, քօղ.

քար, տաք, քուն, շուք, ելք, ոտք, քայլ,
մեղք, միտք, քամի, ինքը, երկինք, կուրծք,
պարտք, շնորհք:

Մեր քաղաքը մաքուր է: — Մենք քիմք
ունինք ճաշակելու համար: — Այս կոնքին
երեք ըուպլի տուինք: — Քօշը մօրուքը տըն-
կած կըքալէ:

ամ, ժամ.

իժ, ուժ, կուժ, ժամ, ժիր, ժանկ, շարժ,
աժան, օժիտ, ուժեղ, պատիժ, ժանիք, ար-
ժէք, այժմ, նաժիշտ:

Իժը սողուն է: — Ժամը ժամանակի մասն
է: — Այս կովը վատուժ է: — Կուժը հե-
ղուկներու աման է: — Վարժապետը կըժըպտի:

ան, թան.

թի, ութ, թան, թաթ, լաթ, թել, թուղ,
մութ, քիթ, կոթ, մորթ, շանթ, կարթ,
շուրթ, եթէ, թիթեղ:

Արծաթը երկաթէն թանկ է: — Եօթը
թերթ թուղթ պէտք է Հեթումին: — Կաթը
չիթ չիթ կըկաթկըթի անօթէն: — Շատ թըր-
թուր կար վանքին պարտէզը:

աղ, խաղ.

օխ, ախ, ոխ, վախ, մուխ, խաղ, խոտ, սոխ,
թուխ, խայտ, լախտ, խօնք, խունկ, խաղմ,
խորխտ:

Խակ խաղողին ազոխ կասեն: — Խեղճ
Խոսրովը խիստ վախկոտ է: — Աշխէն, խու-
մաճիկ կըխաղաւ հետըս: — Ճաշին կերանք
խաշու, խաշ ու խորոված:

ուշ, փուշ.

ափ, եփ, թեփ, տուփ, փիղ, փակ, փոր,
փուշ, փռի, ափսէ, փիլոն, փեթակ,
փետրուար:

Փեղկին փայտը փրտած է. պէտք է փո-
խել: — Փասեանը փայլուն ու փափուկ փե-

տուրներ ունի: — Սոփիա, փոքրը տուփին
խոսիլը փակէ:

լու, լուռ.

ուռ, եռ, առ, ծառ, թոռ, լոռ, ժայռ,
առիք, աթոռ, ամառ, կեռաս, անտառ, ուե-
հան, ռամիկ, ռոճիկ:

Կառքը առանը քաշել տուր: — Վառ-
վառէ, առ օճառը մառանը տար: — Ճը-
պուռը ուռի ծառէն հեռու կըճըռճըռար: —
Փառնակին վերարկուն աստառը պատռած է:

ափ, չափ.

ոչ, չէ, չու, խաչ, չափ, չար, քիչ, չիք,
պոչ, աչք, մինչ, չինչ, չունչ, չուան, չընչին:

Այս ինչ կանչ ու ճիչ է: — Այս չամիչը
քիչ մը չոր է: — Չորս փարչ չիրը չըծա-
խես: — Չար Սաթինիկը կանաչ թըռչունը կը-
չարչարէ: — Ոչխարը խոտակեր չորքոտանի է:

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

99-100

այտ, յայտ.

յէ, յետ, յարկ, յայտ, յօնք, յիմար, յատակ, յունիս, յուլիս, յունուար, յեղյեղուկ, անյաղթ, վերնայարկ, Յիսուս, Յակոբ:

Յովսէփ յոսնակ քաշելէն յոգնած է: —

Այս խաչը յիշատակ է ինծի Յուսիկէն: — Յանկարծ յիսունի չափ յոպոսներ թըռան:

օղ, ցօղ.

ցեց, վեց, ցից, ցեխ, ցօղ, լաց, ցած, ցանց, ցոլք, քաղց, ցուրտ, քացախ, ցորեկ, վաղուց, ցընցուղ:

Հացը թաց է: — Թըռչունները կըտուց ունին: — Մըշակները ցորեն կըցանեն: — Յուլ կանցընէին փողոցէն: — Կացինով ու սըղոցով փայտ կըկըտրեն:

եղ, գեղ.

էգ, մէգ, գամ, գեղ, թագ, գէշ, երգ, գորգ, գիրք, հոգի, գօտի, գըլուխ, գըլխարկ, ուրնգունք, օգոստոս:

Գայլը անգուլթ գազան է: — Տիգրան գընաց ճըրագ վառելու: — Գուրգէնին մազերը գանգուր են: — Գէորգ, հինգ գըրիչ տուր Գրիգորին:

աս, դաս.

օդ, դու, դա, դաս, դիր, դուռ, երդ, ղորդ, մարդ, դաշտ, ճիշդ, պինդ, որդի, դըգալ, դըպրոց:

Վարդը գարնան դարդ է: — Որդը գաղիր կենդանի է: — Վարդան, դանակ տուր, դըդում կըտրեմ: — Սանդուխտ, սանդը առ ու տաքդեղ ծեծէ:

ակ, բակ.

բու, բուք, բաց, բեր, բիբ, երբ, որբ, ողբ, բախտ, բուրդ, սուրբ, ուումբ, բամբակ, աղբիւր, արդեամբք:

սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, դեկտեմբեր, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

Աբէլ թըմբուկ կըզարնէ: — Ռուբէնը իմ եղբայրս է: — Այս բաժակը շատ բարակ է: — Բարի ծառը բարի պըտուղ կըբերէ:

ան, ջան.

էջ, աջ, քաջ, ջահ, արջ, մունջ, ջերմ, մէջք, առաջ, բըջիջ, առողջ, ականջ, աղջիկ, բողբոջ, կամուրջ, լանջք, անուրջք:

Մըրջիւնը միջատ է: — Սըմբատ, ջընջոց բեր: — Ջըրհորէն ջուր քաշէ, Քաջաջ: — Նարընջին միջուկը ջըրոտ է:

ախ, ձախ.

օձ, ձու, ձի, ձագ, ձեր, իղձ, ինձ, տանձ, բարձ, ձորձ, ձայն, խուրձ, ձըրի, ատաղձ, արձակ, պըղինձ, հունձք:

Ջըկնորսը ձուկ կըբըռնէ: — Ջիւնը ձըմեռը կըլինի: — Դերձակը հանդերձին օձիքը կըկարէ: — Փառանձեմին ձեռքը ձեղունին կըհասնի:

նա, նաւ.

իւ, եւ, սեւ, ցաւ, հաւ, թիւ, նաւթ, արեւ, աւել, թեթեւ, բարեւ, զաւակ, հովիւ, ագռաւ, աղաւնի, յիրաւի:

Ղեւոնդ, կաւիճ բեր: — Դաւիթը հիւանդ է: — Լեւոն, մէկ գաւաթ ջուր բեր: — Արծիւները մեծ մեծ թեւեր կունենան:

կայ.

կայ, գայ, տայ, լայ, կապայ, փեսայ, ընծայ, կաթսայ, երեխայ, ապագայ, քահանայ, փոսուրայ, իմացայ, ուրախացայ:

Ժամացուցի չըղթայ գըտայ: — Արայ խաբեբայ տըղայ է: — Նս կերայ գաթայ, սամսայ, հերիսայ ու կաստանայ: — Օտայ, մէկ ծառայ յուղարկէ շուկայ, որ գընէ բակլայ, չուխայ և գուլպայ:

բուն, բոյն.

ոյժ, գոյժ, լոյս, գոյն, լոյծ, ծոյլ, փոյթ, մոյկ, արոյր, գըրոյց, պըտոյտ, պիտոյք, ողջոյն, ընկոյզ, պատրոյգ, հանգոյց:

Պարոյրին քոյրը կոյր է: — Խոյրը գըլխու
ծածկոյթ է: — Պաղած ջուռը սառոյց
կըղանայ: — Տըղայք, զոյգ զոյգ կանգ-
նեցէք:

քէֆ, ֆէս, ֆունթ, ֆէնէր, աֆիոն, նու-
նուֆար:

Ա, ա, այբ	Ի, ի, ինի	Յ, յ, յի	Տ, տ, տին
Բ, բ, բին	Լ, լ, լին	Ն, ն, նու	Ր, ը, ըէ
Գ, գ, գիւ	Խ, խ, խէ	Շ, շ, շա	Յ, ց, ցո
Դ, դ, դա	Օ, ծ, ծա	Ո, ո, ո	Ի, լ, լին
Ե, ե, եչ	Կ, կ, կին	Չ, չ, չա	Փ, փ, փիւր
Ջ, ղ, ղա	Հ, հ, հո	Պ, պ, պէ	Ք, ք, քէ
Լ, է, է	Ձ, ձ, ձա	Ջ, ղ, ղէ	Օ, օ, օ
Ը, ը, ըթ	Ղ, ղ, ղատ	Ռ, ռ, ռա	Ֆ, ֆ, ֆէ
Թ, թ, թո	Ճ, ճ, ճէ	Ս, ս, սէ	
Ժ, ժ, ժէ	Մ, մ, մեն	Վ, վ, վիւ	

գոյ, խոյ, իմոյ, միոյ, հաճոյ, յետոյ, վերոյ,
պիտոյ, գետոյ, ծառոյ, մարդոյ, երեկոյ,
բարեբարոյ, Ռուսիոյ:

հա, սա, նա, դա, ահա, ապա, հապա, սոքա,
նոցա, դոքա, սորա, նորա, դորա, սոցա,
նոքա, դոցա, խաղա, կարդա, Ռուսիա:

Ազարիա, գընա ասա կօշկակարին որ հի-
մա թող գայ:

քո, այո, կեցո, կորո, մատո, ապրեցո, խո-
նարհեցո:

տարւոյ, բարւոյ, գինւոյ, հոգւոց, որդւոց,
եկեղեցւոյ:

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սըր-
բոյ. ամէն:

խոյակ, խոյօղ, ախոյեան, պիտոյից, գոյու-
թիւն, հոյակապ, հայհոյանք, հաճոյական,
բարոյական, երեկոյեան, նոյեմբեր:

դգալ, կծիկ, ձմեռ, ճրագ, ջրոտ, լման,
քսակ, տնակ, փշոտ, խմոր, պտուղ, սխալ,
կտուց, թռաւ, գլուխ, գնին, շփոթ:

Հմայեակը հլու տղայ է. խրատ լսել կսիրէ :

Ժանր, մեղր, փոքր, մասն, խառն, մանր,
ծաղր, նօսր, համր, կայսր, այժմ, գիրս,
լարդ, պատկերս, տողերդ :

արկղ, աստղ, սերմն, կարծր, սանտր, քաղցր,
բարձր, թանձր, դուստր, սիմինտր, ասրս,
մեղրդ, արկղս, աստղդ, սանտրս, դուստրդ :

թրթուր, կտրել, մտնել, կրծել, թռչուն,
յստակ, դպրոց, թմբուկ, ջրհոր, խնձոր,
մկրատ, գլխարկ, փշրանք, զմրուխտ, հըր-
ճուանք, Տըդատ, Սմբատ :

զնա, սպի, ստակ, ստե, զգեստ սպունգ,
ստուեր, սկիզբն, սպիտակ, շտապիլ, ստեպ-
ղին, զբօսանք, զգայարանք, շտեմարան,
Ստեփան :

ստրուկ, զկնի, սկսիլ, զկծանք, ստգիւտ,
գՔրիստոս :

անձրե, անցնիլ, ընթրիք, ամպրոպ, գաղտնի,
կանգնիլ, հանգչիլ, սանտրել, թարգման,
մարտկոց, յաղթկու, կարշնեղ, պաշտպան,
ներքնակ, քաղցկեղ, զարթնուլ, հարցփորձ,
անձկալի, պարսկերէն :

ձեռնտու, անսխալ, արմտիք, ոտնհար, վե-
րըստին, պարսպել, կաթնկեր, ճակնդեղ,
կապրցախ, պատշգամ, ապստամբ, մազմզուկ,
փախստական, յափշտակիչ, տասնպատիկ,
հետզհետէ, ակնյայտնի :

խնդրել, կրկնել, ծնծղայ, դստրիկ, կրտսեր,
տրտմիլ, ճնճղուկ, կնդրուկ, ճշգրիտ, խըրտ-
չիլ, մըջնառիւծ, փրկչական, քրքմաւէտ,
Հնդկաստան :

պղնձի, բռնցի, կտրտել, մռնչել, խլրտիլ,
դժնդակ, ձկնկիթ, շռնչան, մկնդեղ, խխնջել,
շշնջել, լպրծիլ, ժպրհիլ, զմուսել, ձգուտալ,
Մկրտիչ :

դժպհի, չնջրի, մումուալ, փրցնել, ճոճուալ,
թռթռել, փրփրել, պղպղակ, կնճռել, կրճ-
տել, քրքրել, հտպտիլ, ձգձգել, շփշփել,
շշկլուիլ:

երկճղի, ունկնդիւր, ընկղմել, մարտնչել, վաղ-
վըռտել, հարսնմատ, երկդրամեան, երեք-
սըրբեան, հանգստարան, խորհրդաւոր, յան-
դգնութիւն, իննսներորդ, իննթղեան, անդըր-
դուելի:

թրթնջուկ, տրտնջել, խղճմտանք, զմրխտեայ,
սրտմտութիւն, փունդտալ, ճշգրտել, մշտնջե-
նաւոր, քստմնելի, քրթմնջել, խառնշտկել,
ստրկանալ, ստնտու, սպնգատեսիլ, սկզբնական:

հրանշոյլ, արեւմտեայք, առուոյտ, ճռուողել,
բազմակնութիւն ¹⁾, բազմակնութիւն ²⁾, ազնու-
ութիւն, թոյլտուութիւն, թթուութիւն, ծեծ-
կուունք, հրճուումն, հովուուհի, տունջեան ³⁾,
տուշութիւն ⁴⁾:

¹⁾ Ազն բառէն՝ ⁴ վանկ: ²⁾ Աին բառէն՝ ⁵ վանկ: ³⁾ Տըւընջեան:

⁴⁾ Տըւշութիւն:

ԽԵՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ.

1. Տղայ և ծնող.

Ես տղայ եմ: Ես ունիմ հայր և մայր:
Հայրս ու մայրս իմ ծնողքս են: Ծնողքս
զիս կկերակրեն: Նոքա ինձ կուտան զգեստ
ու կօշիկ: Նոքա ինձ անկողին կուտան պառ-
կելու համար: Իմ ծնողքս զիս կսիրեն: Ես
ալ կսիրեմ իմ ծնողքս:

2. Աղբայր և քոյր.

Ես ունիմ մէկ եղբայր ու մէկ քոյր: Եղ-
բորս անունն է Արմենակ: Քրոջս անունն է
Շուշանիկ: Եղբայրս ու քոյրս միշտ կխաղան
ինձ հետ: Ես չատ կսիրեմ եղբայրս ու քոյրս:
Շուշանիկը ինձնէ մեծ է: Արմենակը ինձնէ
փոքր է:

3. Մէկեւ լ զար զար.

Եղբայրը կասէ քրոջը. «Մի՛ կաշիր իմ հոլիս»: Քոյրը կպատասխանէ եղբօրը. «Դու ալ մի՛ դաշիր իմ խումաճիկներուս»: Տղայքը կերթան կնստին մէկմէկ անկիւն. բայց շուտով երկուքն ալ կսկսին ձանձրանալ: Ինչո՞ւ:

4. Մանկական անոց.

Տղան կասէ հօրը. «Հայր, ինձ ալ ակնոց գնէ. ես ալ կուզեմ քեզ պէս գիրք կարդալ: — Շատ լաւ, կպատասխանէ հայրը. ես քեզ ակնոց կգնեմ, միայն թէ մանկական ակնոց»: Եւ տղուն այբբենարան կգնէ:

5. Անք.

Անձրեւ, անձրեւ, ցած արի,
Բուսցուր ցորեն ու գարի,
Բուսցուր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Աւել փոշի, մաքրէ օդ:
Անձրեւ, անձրեւ, ցած արի.
Պալղ ամենուս բարի:

6. Ինչէն է՞նչ կրնէն.

Սեղանը կշինեն փայտէ, կտաւը կգործեն կանեփէ: Կօշիկը կկարեն կաշիէ, կացինը կկռեն երկաթէ: Հացը կթխեն ալիւրէ, ապուրը կեփեն մսէ: Իւղը կհանեն կաթէ, ճրագը կթափեն ճարպէ:

7. Պէտապոյն երազը.

Մէկ գիշեր մը դեղացին
Փիլաւ տեսաւ յերազին.
Ղազալ չունէր որ ուտէր:
Լըլաւ դգալ մը առաւ,
Պառկեցաւ ու քուն եղաւ.
Նորէն փիլաւ չտեսաւ:

8. Բո՛ւն.

Պապին բողկ տնկեց. ջրեց, հոգաց, խնամեց,
բողկը մեծցաւ աճեցաւ, պապին ալ մէկ օր
սկսաւ բողկը գետնէն դուրս քաշել. քաշեց
քաշեց, քաշել հանել չկարողացաւ:

Պապին օգնութեան կանչեց մամին. մամին բռնեց պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Մամին օգնութեան կանչեց մանուկին. մանուկը բռնեց մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Մանուկը օգնութեան կանչեց շունին. շունը բռնեց մանուկէն, մանուկը մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Շունը օգնութեան կանչեց կատուն. կատուն բռնեց շունէն, շունը մանուկէն, մանուկը մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Կատուն օգնութեան կանչեց մուկին. մուկը բռնեց կատուն, կատուն շունէն, շունը մանուկէն, մանուկը մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Մուկը օգնութեան կանչեց մամուկին. մամուկը բռնեց մուկէն, մուկը կատուն, կատուն շունէն, շունը մանուկէն, մանուկը մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, քաշել հանել չկարողացան:

Մամուկը օգնութեան կանչեց մոծակին. մոծակը բռնեց մամուկէն, մամուկը մուկէն, մուկը կատուն, կատուն շունէն, շունը մանուկէն, մանուկը մամին, մամին պապին, պապին բողկէն. քաշեցին քաշեցին, վերջապէս բողկը գետնին մէջէն հանեցին. իրենք ալ զարնուեցան ընկան գիտին:

9. Ղոյնէր.

Ջիւնը սպիտակ է: Ածուխը սև է: Մո-

խիրը գորշ է: Շագանակը թուխ է: Ոսկին
դեղին է: Արօտը կանաչ է: Երկինքը կա-
պոյտ է: Արիւնը կարմիր է:

Կաթը սպիտակ է: Թանաքը սև է: Ամ-
պերը գորշ են: Դեղձանիկը դեղին է: Ծառը
կանաչ է: Լեզակը կապոյտ է: Վարդը կար-
միր է:

10. Արեգակ.

Արեգակը բոլորակ է: Նա կփայլի ոսկիի
պէս: Առաւօտուն արեգակը կծագի, երե-
կոյին մայր կմտնէ: Երբ արեգակը կծագի,
կլուսանայ ու ցորեկ կըլլայ: Երբ մայր կմտնէ,
կմթնի ու գիշեր կդառնայ: Արևուն ծագած
և մտած ժամանակները երկնքին ամպերը
կփայլին կարմիր ու դեղին գոյներով:

11. Արև.

Արև, արև, արի դուրս,
Քեզ բերել ենք աչքի լոյս.
Քո քուրիկդ լուսինկան
Չամիչ բերաւ մէկ աման:

Ամպը եկաւ մութ արաւ.

Չամիչն աչքերէս կորաւ:

Բաց երեսդ, արեգակ.

Մէկ բուռ չամիչ քեզ կուտանք:

Օ՛խ, արևին խաբեցինք.

Ամպի տակէն հանեցինք:

12. Արեգակ.

Արեգակը ծագել է: Լուսացել է: Թուչուն-
ներն արդէն զարթել են, ու կերգեն ծառերու
վերայ: Տղայքն ու աղջիկները, գրքերուն
քսակները ձեռքերը բռնած, ուրախ ուրախ
դպրոց կերթան: Ես ալ ելնեմ. ի՞նչ պառկել
եմ: Սեղանի վերայ արդէն կեփի ջեռուցիչը:
Շուտ անեմ, երեսս լուսնամ, գլուխս սան-
տրեմ, ու զգեստներս հագնիմ. թէ չէ, դա-
սերէս կուշանամ:

13. Տղայ և Կնիքանի.

Ժամանակով փոքրիկ տղայ մը կար. հայրը
և մայրը զինքը դպրոց յուղարկեցին: Մէկ
գեղեցիկ առաւօտ տղան չուզէ դպրոց եր-

Թալ, հապա խաղալ կուղէ: Մէկ մը աչքերը չորս կողմը կդարձնէ, կտեսնէ մեղու մը որ մէկ ծաղկէն մէկալը կթռչտէր: «Մեղու, կասէ տղան, խաղա քիչ մը ինձ հետ: — Ոչ, կպատասխանէ մեղուն, խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է մեղր ժողովեմ:»

Տղան քանի մը քայլ առաջ կերթայ, չունի մը կպատահի ու կասէ նորա. «Շնիկ, եկ խաղա քիչ մը հետս: — Ոչ, կպատասխանէ չունը, խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է երթամ տիրոջ տան քով պահպանութիւն անեմ, որ գող չմտնէ ներսը:»

Քիչ մը հեռու տղան թռչուն մը կտեսնէ որ կտուցը խոտի կտորներ առած կտանէր, ու կասէ նորա. «Թռչուն, եկ խաղա քիչ մը ինձ հետ: — Ոչ, կպատասխանէ թռչունը, ես խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է խոտ, փետուր և բուրդ ժողովեմ, որ բոյնս չինեմ:»

Յետոյ ձիուն կպատահի տղան ու կասէ. «Ձի, խաղա քիչ մը հետս: — Ոչ, կպատասխանէ ձին, խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է երթամ գետին հերկեմ որ ցորեն ցաննն: Եթէ գետին չհերկեմ, ո՞ւր պիտի ցաննն ցորեն. և եթէ ցորեն չցանուի, ինչ պիտի ուտեն մարդիկ: — Ուրեմն մէկն ալ չուղէ խաղալ, կասէ տղան մոքէն. կտեսնեմ որ ինձ ալ աշխատիլ պէտք է:»

Այս կասէ ու կենէ մէկէն դարոց կերթայ:

14. Գիշեր:

Արեգակը մայր մտել է. մթնել է: Դուրսը մէկ ձայն ալ չըլտուի: Ոչխարներն ու կովերը արդէն տուն դարձել են արօտատեղէն: Թըռչունները քուն եղել են: Խանութպանները խանութները կփակեն ու տուն կերթան: Երկրնքին երեսը կերևին լուսինն ու աստղերը: Լուսինը լոյս կուտայ, աստղերը կպսպղան: Շուտով պէտք է հանուիլ, անկողին մտնել ու պառկիլ:

15. Լճի շրջան .

Արդէն մութ է, և ես յողորմեմ եմ: Երթամ պառկիմ անկողինս: Անկողնի մէջ տաք է ու փափուկ: Երբոր լուսանայ, դարձեալ կենեմ տեղէս: Մենք պէտք չէ որ երկար ատեն քուն ըլլանք: Ով որ հիւանդ է, ցերեկն ալ պառկած պիտի կենայ անկողնի մէջ: Երբոր կապուկինք քուն ըլլալու, աղօթք պիտի անենք:

Նոյնպէս աղօթք պիտի անենք առաւօտուն երբոր տեղերէս կենենք:

16. Օգիտ .

Մենք զգեստ կհագնինք որ չմրսինք: Ես ունիմ գդակ ու թիկնոց, բաճկոն ու տաբատ, կօշիկ ու գուլպայ: Կիրակի և տօն օրերը ես նոր զգեստներս կհագնիմ: Թիկնոցս գրպան ունի: Գրպանիս մէջ կապահեմ թաշկինակս: Զգեստները ո՞վ կկարէ. դերձակը: Ո՞վ կըմաշէ ու կպատուտէ զգեստները. տղայքը: Ո՞վ կկարկտէ պատուտած զգեստներն ու ծակած գուլպաները. սիրելի մայրիկը:

17. Անայր Կոչում .

Գէորգ գնաց դրացւոյն տունը մտաւ, և տեսաւ որ մէկ բան կարգին չէ: Տղայքը կեղտոտ, զգեստները պատուտած, գլուխները չսանտրած: Փոքրիկները ցեխոտ յատակին վերան քաշ կուգան, ուրիշ երկու տղայ կծեծկուին, իսկ ամենէն մեծը հիւանդ պառկած է, և զինքը նայող չկայ: Գէորգ միտքը բերաւ որ դրացւոյն կինը մեռած է. միտքը եկաւ և իւր մայրը, վազեց գնաց տուն և մօրը վիզը փաթթուեցաւ:

18. Ոյ՛ւր երբեք չէ .

Մինաս վազեց գնաց պարտէզ, քրոջը ձեռքէն խլեց առաւ խումաճիկը, և փայտի մը վերայ հեծած, սկսաւ պարտիզին մէջ վազվառել խումաճիկով: Քոյրը նստել կուլար:

Մինասին մեծ եղբայրը տնէն դուրս վազեց. տեսաւ որ շատ զուարճալի բան է քալցնել խումաճիկը պարտիզին մէջ, և Մինասին ձեռքէն խլեց առաւ խումաճիկն ու

փայտէ ձին: Մինաս գնաց հօրը գանգատելու. իսկ հայրը պատուհանը նստած ամէն բան տեսել էր: Հայրը ինչ ասաց Մինասին:

19. Ղեղաց-այն ասոս-պո-րը.

Հարուստ վաճառական մը գետի մը մէջ կլուացուէր: Յանկարծ ջրին մէկ խոր տեղն ընկաւ, և քիչ մնաց պիտի խղզուէր: Ժեր գեղացի մը կանցնէր այն տեղէն. լսեց խղզուողին ձայնը, ջուրը նետուեցաւ, ու վաճառականը ողջ առողջ դուրս հանեց: Վաճառականը քաղաք հրաւիրեց գինքրիւր տունը, լաւ ճաշ մը տուաւ նորա, և կտոր մը ոսկի պարգևեց նորա ձիու գլխու մեծութեամբ:

Գեղացին ոսկին առաւ ու տուն կղաւնար. ճանապարհին ձի ծախող մը ելաւ դիմացը, որ շատ մը ձիեր առջևը ձգած կ'ըլէր: «Բարեւ, ծերուկ. ո՞ր տեղէն կուգաս: — Քաղաքէն, հարուստ վաճառականի մը տնէն: — Վաճառականն ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկիի կտոր

մը: — Տուր ինձ այդ ոսկին, ընտրէ առ ամենէն լաւ ձիս:» Ծերուկը ամենէն լաւ ձին առաւ, ու ճանապարհը շարունակեց:

Դիմացը եղնարած մը ելաւ, որ շատ մը եղ կ'ըլէր առջևէն: Բարեւ, ծերուկ. ո՞ր տեղէն կուգաս: — Քաղաքէն, վաճառականի մը տնէն: — Վաճառականն ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկի: — Եւ ո՞ւր է ոսկին: — Այս ձիուս հետ փոխեցի ոսկին: — Փոխէ ձիդ սրտիդ հաւնած եղին հետ:» Ծերուկը ընտրեց առաւ ամենէն լաւ եզը, ու առաջ գնաց:

Դիմացը խաշնարած մը ելաւ՝ ոչխարներու երամակ մը առջևը ձգած: «Բարեւ, ծերուկ. ո՞ր տեղէն կուգաս: — Հարուստ վաճառականի մը տնէն, քաղաքէն: — Վաճառականն ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկի: — Եւ ո՞ւր է ոսկին: — Ձիու մը հետ փոխեցի: — Հապա ձին ո՞ւր

է: — Եզիս հետ փոխեցի: — Տուր ինձ եզդ, ու սրտիդ հաւնած ոչխարն առ: «Գեղացին ընտրեց առաւ ամենէն լաւ ոչխարն, ու առաջ գնաց:

Դիմացը խողարած մը ելաւ շատ մը խոճկորներ առջևը ձգած: «Բարեւ, ծերուկ. ո՞ր տեղէն կուգաս: — Քաղաքէն, հարուստ վաճառականի մը տնէն: — Վաճառականն ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկի: — Եւ ո՞ւր է ոսկին: — Ձիու մը հետ փոխեցի: — Հապա ձին ո՞ւր է: — Եզի մը հետ փոխեցի: — Հապա եզը ո՞ւր է: — Ոչխարիս հետ փոխեցի: — Ոչխարն ինձ տուր, սրտիդ հաւնած խոճկորն առ:» Գեղացին ընտրեց առաւ ամենէն լաւ խոճկորն, ու առաջ գնաց:

Դիմացը սապատաւոր փերեզակ մը ելաւ՝ վաճառքի արկղը կռնակը դարկած: «Բարեւ, ծերուկ. ո՞ր տեղէն կուգաս: — Վաճառա-

կանի մը տնէն, քաղաքէն: — Վաճառականն ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկի: — Եւ ո՞ւր է ոսկին: — Ձիու մը հետ փոխեցի: — Հապա ձին ո՞ւր է: — Եզի մը հետ փոխեցի: — Հապա եզը ո՞ւր է: — Ոչխարի հետ փոխեցի: — Ոչխարն ինչ արիր: — Խոճկորիս հետ փոխեցի: — Խոճկորդ ինձ տուր, ուզած ասեղդ առ:» Գեղացին ընտրեց առաւ գեղեցիկ ասեղ մը, ու առաջ գնաց: Վերջապէս տուն որ հասաւ, ցանկին վերայէն ցատքեց, և ասեղը կորուս:

Պառաւր ծերուկին դիմացը վազեց: «Ախ, հոգիս, առանց քեզ կմեռնէի ես այստեղ մենակ: Ասա նայիմ, գնացիր վաճառականին տունը: — Գնացի: — Ինչ տուաւ քեզ: — Ձիու գլխու մեծութեամբ ոսկի: — Եւ ո՞ւր է ոսկին: — Ձիու մը հետ փոխեցի: — Հապա ձին ո՞ւր է: — Եզի մը հետ փոխեցի: — Հապա եզը: — Ոչխարի հետ փոխեցի: — Հապա ոչխարն ինչ արիր: — Խոճկորի հետ փոխեցի: — Խոճկորն ո՞ւր է: — Խոճկորը

տուի, ասեղ մը առի. կուզէի քեզ պարգև
մը անել. բայց ցանկին վերայէն ցատքած
ժամանակս, ասեղն ընկել է ծոցէս: — Ե՛հ,
փառք Աստուծոյ, հոգիս, որ դու ողջ ա-
ռողջ տուն դարձար: Երթոնք կերակուր
ուտենք:»

20. Գառնիկն լացը.

Ինչո՞ւ կուլաս դու, գառնիկ:

Շատ ծեծ կերայ ես, մայրիկ:

Ո՞վ ծեծեց քեզ, խեղճ գառնիկ:

Մէկ ծեր պառաւ չար կնիկ:

Ինչո՞ւ ծեծեց քեզ, գառնիկ:

Կարածէի ես, մայրիկ:

Ո՞ր տեղ ծեծեց քեզ, գառնիկ:

Մէկ մեծ ծառի տակ, մայրիկ:

Ինչո՞վ ծեծեց քեզ, գառնիկ:

Գաւազանով մը, մայրիկ:

Ո՞ր տեղից զարկաւ, գառնիկ:

Ոտիկներուս, ա՛խ մայրիկ:

Ի՞նչպէս լացիր դու, գառնիկ:

Մէ, մէ, մէ, մէ, մէ, մայրիկ:

21. Ուրեւի՜ւ և ըհեւի՜ւ.

Առանց ուտելիքի մարդս կմեռնէր քաղ-
ցածութենէ. առանց ըմպելիքի կմեռնէր ծա-
րաւէ: Մարդիկ իրենց ուտելիքը կպատրաս-
տեն բոյսերով, կենդանեաց մսովը, և աղով:
Ես կուտեմ հաց ու գաթայ, միս ու պանիր,
ապուր ու փիլաւ, ճուկ ու հաւկիթ, լոբիա
ու սիսեռ, ձմերուկ ու սեխ, տանձ ու խնձոր,
և ուրիշ շատ բաներ: Ես կխմեմ ջուր ու
կաթ, չայ ու սուրճ, գինի ու գարեջուր:
Ամենէն անհրաժեշտ ուտելիքն է հացը. ա-
մենէն անհրաժեշտ և առողջարար ըմպելիքն
է ջուրը: Ո՞վ է մեզ կաթ ու միս տուողը.
կովերն ու ոչխարները:

22. Դպրոցի ձէլ.

Եղբայրը դպրոցէն տուն դարձաւ: Փոքր
քոյրը հարցուց նորա թէ՞ դպրոցն ի՞նչ կա-
նէք: Եղբայրն ալ տեղն ի տեղը պատմեց
նորա ինչ որ դպրոցի մէջ կանեն: Ուսուցիչը
նստած է աթոռի վերայ սեղանի մօտ: Աչա-
կերտները նստած են նստարաններու վերայ

գրասեղաններու առջևը: Ուսուցչին մօտ դրուած է մէկ մեծ գրատախտակ: Գրատախտակի վերայ կգրեն կաւիճով: Աշակերտներուն առջևը դրուած են պնակիտներ: Պնակիտներու վերայ կգրեն քիսով: Ուսուցիչը կսովորեցնէ, աշակերտները կսովորին: Ուսուցիչը բան կհարցնէ, աշակերտները պատասխան կուտան: Աշակերտներէն ոմանք գիր կգրեն, ոմանք կկարդան, ոմանք ալ կգծագրեն:

23. Մանուկ և օջ:

Տղուն մէկը օձ մը բռնեց.

Օձաձուկ կարծէր, խաբուեցաւ:

Վախէն սրտին դողը բռնեց,

Այրեսին գոյնը պատ դարձաւ:

Օձը նայեցաւ նայեցաւ տղուն,

„Օ՞, ո՞ւմ հետ, ասաց, կուզես խաղալ դուն:

Թէ չսկզբնաս գէթ այսուհետեւ,

Գիտնաս չըխալսիս միշտ այսպէս թեթեւ:

Եւս անգամ քեզի կներէ Եստուած.

Բայց ուրիշ ատեն աչքդ աղէկ բաց:

Վատակներ անել թէ կուզիս, արա.

Միայն տես առաջ դիմացդ ո՞վ կայ:

24. Գրատախտակ.

Գրատախտակը հիւսը կըշինէ փայտէ, և յետոյ կներկեն զայն սև ներկով: Գրատախտակը քառանկիւնի է, և կեցած է շարժական ոտքերու վերայ, կամ պատէն կախուած է: Գրատախտակը միշտ դասարանը կմնայ: Վերան կգրեն կաւիճով:

25. Պնակիտ.

Պնակիտը կտրուած է հերձաքարէ. հիւսն ալ փայտէ շրջանակի մէջ անցուցած է զայն: Պնակիտները դրուած են աշակերտաց առջևը: Աշակերտք տուն կտանին իրենց պնակիտները: Պնակիտի վերայ կգրեն քիսով:

26. Բարեկերպ եղբայր.

Արամ կեցել էր պարտիզին դուռը, ու կնայէր թէ ինչպէս դրացին ծառերուն վերայէն պտուղները կքաղէ: Դրացին տեսաւ զտղան, քովը կանչեց, ու տուաւ նորա մէկ մեծ տանձ: Արամ բերանը տարաւ տանձը որ խածնէ. բայց մտածեց քիչ մը, ու վա-

գելով ելաւ տուն գնաց: Իւր քոյրը Մանուշակ տունը հիւանդ պառկած էր: Արամ ներս մտնելով հարցուց մօրը. «Մանուշակը կարո՞ղ է տանձ ուտել. փասս չէ՞ նորա: — կարող է, փասս չէ, պատասխանեց մայրը:» Արամ թռաւ գնաց քոյրը անկողնին քով, տանձը նորա տուաւ, և գոհ սրտով կնայէր թէ ինչպէս քոյրը մեծ ախորժակով կուտէր այն համեղ պտուղը:

27. Ս Ե Ն Ե Մ Է .

Սենեակը ունի յատակ, առաստաղ և չորս պատ. երկու պատերը փոքր ինչ երկայն են, և միւս երկու պատերը փոքր ինչ կարճ: Պատերուն մէջ դռներ ու պատուհաններ բացուած են. պատուհաններէն լոյսը ներս կմտնէ, դռներէն մարդիկ կմտնեն կելնեն: Սենեկին մէջ կայ վառարան, մէկ սեղան, մէկ դարանակ, մէկ պահարան և շատ աթոռներ: Պատէն կախուած է մէկ հայելի: Վառարանը ձմեռը կվառեն: Սեղանի վերայ շայ կիսմեն, ճաշ և ընթրիք կուտեն, կամ կգրեն ու կկարդան: Դարանակի մէջ

ձերմակեղէնը կպահեն, պահարանի մէջ ալ զգեստները: Ինչո՞ւ համար են աթոռներն ու հայելին: Սենեակը զմեզ կպահպանէ անձրեւէ, արեւէ, քամիէ ու ցուրտէ:

28. Ե Ր Ե Մ Ե Մ Ե Լ Ե Ն Է Մ Ե .

Երկու փոքրահասակ տղայք գեղին մօտ մէկ մեծ ծառի մը տակը մէկ ընկոյզ գտան. «Իմն է, ասաց Գեղամ. քանզի ամենէն առաջ ե՛ս տեսայ զայն: — Ոչ, իմն է, պատասխանեց Միհրան. վասն զի ե՛ս վազեցի գետնէն վերուցի:»

Սորա վերայ տղայոց մէջ կռիւ սկսաւ: Նոյն միջոցին այն տեղէն երիտասարդ մը կանցնէր, որ դարձաւ ասաց նոցա. «Կեցէք ես հաշտեցնեմ զձեզ.» Այս ասելով երկու տղայոց մէջտեղը մտաւ, առաւ ընկոյզը կտրեց ու ասաց. «Փեճեկներէն մէկը նորան է որ ամենէն առաջ տեսաւ ընկոյզը. միւս փեճեկն ալ նորան է որ վազեց վերուց զայն: Իսկ միջուկը ինձ կառնում իբրեւ վարձ իմ կտրած արդար դատաստանիս:»

29. Մեր դասարանը.

Մեր դասարանը մէկ մեծ սենեակ է. ուստի ունի յատակ, առաստաղ, չորս պատ, և դռներ ու պատուհաններ: Առաստաղը ծեփած է և սպիտակացուցած. յատակը դեղին ներկով ներկած է. պատերը կապոյտ թուղթ կպցուած է: Սենեկին մէկ անկիւնը կլոր վառարան կայ. ուրիշ անկիւն մը պահարան մը դրուած է մէջը ուսումնական պիտոյքը պահելու համար. մէկ ուրիշ անկիւն ալ դրուած է գրատախտակը: Դասարանին մէջտեղերը նստարաններ կան աշակերտաց նստելու համար. նստարաններուն առջևը դրուած է սեղան և աթոռ վարժապետի համար:

30. Ունի հաւանք.

Մէկ ծերուկ ու մէկ պառաւ
Ունէին մէկ ճերմակ հաւ:
Հաւը հաւկիթ մը ածեց,
Բայց հասարակ հաւկիթ չէր,
Հապա ոսկի հաւկիթ էր:
Ծերուկը զարկաւ զարկաւ,

Կոտրել չրկարողացաւ.

Պառաւ զարկաւ զարկաւ,

Կոտրել չկարողացաւ:

Մուկ մը վազեց, պոչը շարժեց,

Հաւկիթն ընկաւ ու կոտրեցաւ,

Փռչի դարձաւ ու փճացաւ:

Ծերն ու պառաւը կուլային:

Եւն ժամանակ հաւը կանչեց.

„Մի՛ լար, ծերուկ, մի՛ լար, պառաւ.

Ես ձեզ կածեմ ուրիշ հաւկիթ,

Ոչ թէ ոսկի, այլ հասարակ“:

31. Տ - Ն ը.

Քոյրը կհարցնէ եղբօրը թէ ո՞ր տեղ աւելի լաւ է, տո՞ւնը թէ դպրոցը: Եղբայրը կպատասխանէ. «Դպրոցն ալ գէշ չէ, բայց տունը ի հարկէ աւելի լաւ է: Տունը կան հայրս ու մայրս, եղբայրներս ու քոյրերս: Հայրս կաշխատի, մայրս կերակուր կպատրաստէ, աղախինը լուացք կանէ, իսկ տղայքը կսովորին կամ կխաղան: Տունը ամէն բան ինձ ծանօթ է, սեղաններն ալ, աթոռներն ալ, պահարաններն ալ: Տունը ամէն սենեակներու մէջ կվազվռտեմ. կմտնեմ հօրս գրա-

սենեակն ալ, մօրս ննջարանն ալ, դահլիճն ալ, հիւրարանն ալ, խոհանոցն ալ՝ ուր ճաշէն առաջ անքան անուշ հոտեր կփչեն, մառանն ալ ուր դարակներու վերայ անքան լաւ լաւ բաներ կան։ Տունը առաւօտները կնախաճաշենք, կէսօրին կճաշենք, երեկոյին կնթրենք, և գիշերները հանգիստ քուն կըլլանք մեր անկողիններուն մէջ։

32. Այլ և «պարտեզ».

Էշ մը աղով բեռնաւորած, ծանծաղ առուակ մը հասաւ, և սկսաւ դիմացն անցնիլ. ճանապարհին ոտքը սահեցաւ, ու ջրին մէջ ընկաւ էշը։ Երբոր ոտք կանգնեցաւ ու առուակին մէջէն դուրս ելաւ, զարմացմամբ տեսաւ որ բեռը թեթեւեւ է։ «Այս շատ լաւ բան է, ասաց էշը. ջրին մէջ թէ՛ ինքդ կզովանաս, և թէ՛ բեռդ կթեթեւայ։ Այս բանս մտքերս պահենք։»

Մէկ քանի օրէն մեր իշուն նորէն պատահեցաւ նոյն ճանապարհով երթալ. բայց այս անգամ սպունգ բարձած էին կոնակը։ Առուակին մէջտեղերը որ հասաւ, դիտմամբ

ջրին մէջ ընկաւ, որպէս զի դարձեալ բեռը թեթեւայ. բայց այս անգամ հակառակը պատահեցաւ։ Ո՛րքան ալ նկրտեցաւ չարչարուեցաւ, ոտքի վերայ կանգնիլ չկարողացաւ, ու խղզուեցաւ։

33. Եւ «պարտեզ».

Հացը կեփին կամ իրենք տունին տէրերը, կամ հացագործները։ Հացը խմորէ կթխեն։ Խմորը կշաղուեն ալիւրով, ջրով և խմորոցով կամ ըմպելեաց դիրտին փրփուրովը։ Ալիւրը աղօրէպանը կաղայ ցորենէ։ Ցորենը կհասունանայ արտերը հասկերու մէջ։ Արտերը գեղացիք կմշակեն։ Գեղացիք արտը կհերկեն ու ցորեն կցանեն. բայց ցորենը բուսցնողն ու աճեցնողը Աստուած է. Աստուած է որ կյուզարկէ մեզ ամառ, անձրեւ, ջերմութիւն և պայծառ արեւ։

34. Սեղան և «պարտեզ».

Սեղանը հիւսը կշինէ փայտէ։ Սեղանը ունի երեսի տախտակ, դուրձ և ոտքեր։ Երեսի տախտակները կշինուին կամ բոլորչի, կամ քառանկիւնի, և կամ ձուաձև։ Աթոռը նոյն-

պէս հիւսը կշինէ փայտէ։ Աթոռն ունի թի-
կունք, նստարան և ոտքեր։ Նստարանը կըլ-
լայ կամ պարզապէս փայտէ, կամ յարդէ հիւ-
սած, կամ մէջը կակուղ բան լցած ու վերան
մէկ ո՛րեւ իցէ կերպաս քաշած։

35. Ապակի և ակնոց.

Ապակին մէկը ծերացել

Աչքին զօրքն ալ պակսել էր.

Բայց մարդկանցմէ լսել էր

Թէ այն չարն ալ ունի ճար.

Ճարն է ակնոց դնել աչքին անպատճառ։

Կերթայ իրեն ակնոց կառնու հինգ վեց հատ,

Ետիս անդին կդարձնէ յուսահատ.

Մէկ մը կառնու գլխուն վերայ կդնէ,

Ենկից կիջնէ պոչին վերայ կանցընէ,

Ահոտոտէ ու կզէ ապակին.

Եկնոցէն շահ մը չըտեսնէ իւր աչքին։

„Գետինն անցնի, կասէ յանկարծ զայրազին.

Խենթ է ով որ հաւտայ մարդկանց ասածին.

Եհա ինչ որ գովեստ տուին ակնոցի,

Սուտ է եղել. ես ալ խենթ որ հաւտացի։“

Եյս կասէ կապիկն ու ցաւով սրտի

Եյնպէս կզարնէ ակնոցը քարի,

Որ ցրեկ ցրեկ խկոյն կոտրտի։

36. Ատոռն.

Ատոռն ունի գեղեցիկ կակուղ մազ և եր-
կայն ընչացք։ Ագին թաւամազ է ու կախ
ընկած։ Թաթերուն վերայ ունի սուր սուր
ճերաններ։ Արակարանի մօտ պառկած կտաք-
նայ։ Ատոռն կմամռայ ու կմլաւէ։ Ատոռն
մուկ կբռնէ ու կուտէ. բայց երբեմն թըռ-
չուններ ալ կբռնէ ու կսպաննէ. այդ լաւ չէ
արածը։ Ատոռն շատ գող է. քանի՜ քա-
նի անգամ մսի կտորներ, թէ՛ եփած և թէ՛
հում, կգողնայ ու կուտէ. այդ ալ լաւ բան
չէ արածը։ Բայց ինքզինքը շատ մաքուր
կպահէ. նա մաքրասէր է։

37. Ընթաց է սրտէ.

Նուարդ տիկինը հիւանդ էր. այնպէս որ
տնէն դուրս ելնելու կարողութիւն չունէր։
Մէկ օր իւր վեց տարեկան տղան քովը կան-
չեց ու ասաց նորա. «Վաղարշ, այսօր մեծ
մօրդ տօնն է. պէտք է երթաս շնորհաւորես
նորա տօնախմբութիւնը, և մէկ բանով մը
ուրախացնես զնա։ Առ այս խնձորով լի
զամբիւղը ու տար նորա. այս խնձորն ալ

առ, դու կուտես:» Այս ասելով Նուարդ տի-
կինը մեծ ու գեղեցիկ խնձոր մը տուաւ տղուն:

Վաղարշ իւր խնձորը գրպանը դրաւ,
առաւ զամբիւղը ու գնաց մեծ մօրը տունը,
ներս մտաւ ու ասաց. «Մեծ օրդ շնորհա-
ւոր, սիրելի մեծ մայր:» Եւ զամբիւղը տա-
լով աւելցուց. «Այս խնձորներս մայրս ըն-
ծայ յուղարկեց քեզ:» Յետոյ կամացուկ մը
իւր խնձորը գրպանէն հանելով, ցած ձայ-
նով ասաց. «Այս ալ Վաղարշէն քեզ ընծայ:»

38. Մ. - Է.

Մուկը փոքրիկ է. մորթը ողորկ է, գորշ
ու գեղեցիկ: Դունչը սուր է, ոտքերը բա-
րակ ու կարճ, ագին ալ երկայն: Ոտքերուն
վերայ հինգ հինգ մատ ունի սուր սուր ե-
ղունգներով: Ինչ կուտէ մուկը. հաց ու պա-
նիր, միս ու ճարպ, իւղ ու շաքար: Մուկը
շատ գող է. սուր ատամներովը կկրծէ յա-
տակին տախտակներն ու պահարանը, և ներս
կմտնէ: Ինչ որ գտնէ, կգողնայ ու կուտէ:

39. Վարդանուշի աղջիկը.

Վարդանուշին մայրը մէկ առաւօտ չայ

կպատրաստէր: «Վարդանուշ, ասաց նա աղջ-
կանը, առ դարանին բանալին, ու գնա ինձ
մէկ լիմոն բեր:» Վարդանուշը քաղցր բա-
ներ ուտել շատ կսիրէր. ուստի դարանին
դուռը բացածովը, սկսաւ քաղցրեղէններ
փնտռել: Մէկ դարակի վերայ տեսաւ նա
իրեն ծանօթ մեղրի փարչը. արաւ չարաւ,
հասաւ փարչին, մատը մէջը երկնցուց որ
մեղր առնու: Բայց յանկարծ մէկ բան մը
մատը կսմտեց ու ցաւցուց: Աղջիկը վա-
կանչելով ձեռքը ետ քաշեց, և ինչ տեսնէ
աղէկ. խեչափար մը մատէն կախուել է, և
այնպէս ամուր սեղմել է ունելիքներովը, որ
Վարդանուշը չկարողացաւ ազատուիլ նորա-
նէ: Մեծ եղաւ մօրը զարմանքը տեսնելով
որ աղջիկը լիմոնի տեղ լալով ու ճչելով խե-
չափար մը կբերէ իրեն:

40. Արար.

Արարադը հպարտ հպարտ կ'ըլլէ բակին մէջ:
Գլխուն վերան կարմիր կատար ունի, կտու-
ցին տակն ալ կարմիր մօրուք: Փետուրները
գեղեցիկ են ու գոյնզգոյն: Ագին երկայն

է և մանգաղի ձևով ծռած: Ոտքերուն վերայ ունի մէկմէկ երկայն բիտ: Երբ աքաղաղը մէկ հատիկ կգտնէ, կկանչէ իւր հաւերը և նոցա կուտայ ուտելու: Հաւերը շատ անգամ կնային իրարու բերանէն խլել հատիկը. բայց աքաղաղը անկարգութիւն չըսիրէ. իսկոյն հաւերու մէջ խաղաղութիւն կձգէ. մէկուն բուբուլիկէն կքաշէ, մէկաւին թևէն, հատիկը ինքը կուտէ, բարձր տեղ մը կեղնէ կկանգնի, թևերը կթօթափէ, և բոլոր ուժովը կկանչէ. «Քուբուրիկո՛ւ:»

41. Խաղաղ շէնք.

Արշակ տնունով տղան պատուհանը կեցած փողոցը կնայէր, ուր արևու մէջ շէնք թըռկել կտաքնար մեծ ահագին շուն մը: Այն կողմէն փոքրիկ շունին մէկը վազեց եկաւ քովը հաջելէն, ատամներովը նորա խոշոր թաթերէն բռնեց, յետոյ դունչէն քաշեց, և խելքովը շատ նեղութիւն կուտար մեծ շունին: «Կեցիր, ասաց Արշակ, նա այժմ քեզ կցուցնէ. լաւ մը կխրատէ գրեզ:» Նոյն միջոցին շնիկը խաղալէն չը դադրէր. իսկ մեծ

շունը շատ անուշութեամբ վերան կնայէր:

Արշակին հայրը դարձաւ ասաց տղուն. «Կտեսնե՞ս. մեծ շունը քեզնէ ո՛րչափ աւելի բարեսիրտ է: Երբ քո փոքրիկ եղբայրներդ ու քոյրերդ քեզ հետ խաղալ կսկսին, խաղին վերջը ա՛յն կըլլայ որ դու զիրենք կծեծես, և կամ ուրիշ գէշութիւն մը կանես նոցա: Իսկ շունը շուն ըլլալովը գիտէ որ մեծը և ուժովը պէտք չէ գէշութիւն անէ փոքրներուն և տկարներուն:»

42. — — —

Հաւը աքաղաղէն փոքր է. նորա պէս փայլուն թևեր, ծռած ագի ու բիտեր չունի. բայց հաւկիթ կածէ: Հաւկիթ ածածին կկռկռայ և իմաց կուտայ տանտիկնոջ: Հաւը աքաղաղէն շատ աւելի օգտակար է: Ածած հաւկիթներուն վերայ թուխս կնստի և ձագեր կհանէ: Նա լաւ մայր ալ է. երբոր որդեր ու հունտեր կգտնէ, գրգալով կկանչէ իւր ձագերը, և նոցա կուտայ ուտելու: Թևերուն տակը կպահպանէ նա իւր ձագերը նաև անձրևէ և գիշատող թռչուններէ:

43. Բ ա դ ռ .

Բադը հաւէն մեծ է, և ամբողջ օրը ջրե-
րուն երեսը կանցնէ: Թէեւ նա լաւ կըողայ,
բայց քալուածքը շատ տգեղ է, և գրեթէ
ամենեւին չէ կարող թռչիլ: Մատերուն մէ-
ջերը թաղանթներ ունի որ կօզնեն իրեն
լաւ լողալու: Մարմինը ծածկուած է խիտ
խիտ փետուրներով. ուստի և ջուրը չէ կա-
րող փետուրներուն մէջ թափանցել: Բադին
կուտան ուտելու հաց, գարի, վարսակ, թեփ,
կորեկ, եփած գետնախնձոր և ուրիշ շատ
բաներ: Գուրսը նա ինքը կգտնէ և կուտէ
որդեր, խղունջներ ու մանր ձկներ: Բադը
մեզ կուտայ իւր ձուն, փետուրները և միսը:
Բադի ձուն կեփին, միսը կտապկեն կամ
կխորովեն: Հապա փետուրներէն ի՞նչ կանեն:

44. Խ ա ղ ա գ ի ն և Գ ա ղ ի ն .

Գեղացին կաղնի ծառին տակը պառկե-
ցաւ հագստանալու: Վեր նայեցաւ, ի՞նչ
տեսնէ. կաղնիին վերան բիւրաւոր բալուտ-
ներ: Գաղացին մտածեց ու ասաց. «Ի՞նչ

զարմանալի բան. այսպիսի բարձրաբերձ ծառի
վերայ այնպիսի մանր մանր պտուղներ կը-
բուսնին. իսկ դդումը, որ մարդու գլխէն
ալ մեծ կըլլայ, բարակ ծղօտի վերայ կըբուսնի:
Եթէ ես կարենայի ծառ ստեղծել, այն ժա-
մանակ իմ կաղնիիս վերայ հարկաւ դդում
կըբուսնէր, և ո՛չ թէ խոզկաղին:»

Յանկարծ քամի ելաւ. բալուտներն սկսան
ծառէն վար թափիլ, և մէկ հատը գնաց
ընկաւ շիտակ գեղացւոյն երեսին վերայ. և
այնպէս ուժով զարկաւ քթին, որ արիւնը
աղբիւրի պէս դուրս ժայթքեց: «Հէհէ,
ասաց գեղացին. ի՞նչ կըլլար իմ բանս, եթէ
կաղնիին վերայէն դդումներ թափէին վե-
րաս: Այժմ կտեսնեմ որ Աստուած ամէն
բան շատ իմաստութեամբ ստեղծել է:»

45. Լ ա ղ ա գ ի ն և Գ ա ղ ի ն .

Մեղուն ջուրն ընկաւ, ու քիչ մնաց պիտի
խղդուէր: Քիչ մը հեռու ծառի վերայ աղանի
մը նստած էր. սա տեսնելով որ մեղուն կխղդ-
ուի, խոշոր տերեւ մը փրցուց ձգեց ջրին

երեսը: Մեղուն մագլցելով ելաւ տերեւին վերան. քամին փչեց տերեւը դէպ ի ցամաք. մեղուն դուրս ելաւ, արեւու մէջ թռեցրը չորացուց, և թռաւ գնաց իւր փեթակը:

Մէկ քանի օրէն նոյն աղաւնին ծառի վերայ թառած, անհոգութեամբ քուն կըլլար: Նոյն միջոցին որսորդ մը սպրդեցաւ հրացանը ձեռքը, և թուփի մը ետեւէն աղաւնին նշան կառնուր: Բայց նոյն րոպէին որ հրացանը պիտի արձակէր, ձեռքը ցնցուեցաւ սաստիկ ցաւէն, գնտակը աղաւնիին քովէն անցաւ, և նորա վնաս չտուաւ: Մեղուն էր որ նոյն միջոցին որսորդին ձեռքը խայթեց:

46. Դեղձանիկ և աղաւնի.

Դեղձանիկին մէկը յանկարծ
Ինչպէս եղաւ, չգիտեմ,
Թակարթի մէջ բռնուեցաւ,
Ինչ անկը չըզիտէր:
Ալ էր կցատքէր ողորմելին
Ալ ար կնետուէր յուսահատ.
Չակ մը չկար որ դուրս ելնէ.
Աղարնուէր պատէ պատ.

Հոն միամիտ աղաւնիի
Ընփորձ ազատ ձագ մը կար.
Տեսնելու բան էր ինչ կերպով
Միւսին վերան կինտար:
„Ըմթ, ասաց, թռչունիկ,
Ըմթ քեզի, դեղձանիկ.
Ի՞նչ ասիր ու ցորեկ ատեն
Թակարթն ընկար կուրի պէս:
Ես հաւատա որ ոչ երբէք
Ախարուէի քեզի պէս:“
Դեռ մեծախօս աղաւնիկին
Իերանն էր սուտ պարծանքը,
Ոտիկներովը ցանցն ընկաւ
Յանկարծ, տես դու փորձանքը:
Եւ թի եղաւ, կըճ եղաւ.
Թող չինտար այն միամիտ աղաւնին
Ուրիշներուն ղլխուն եկած փորձանքին:

47. Պ ա յ ր .

Գեղացի մը իւր Վարդան անունով փոքր տղուն հետ գեղէն քաղաք կերթար: «Նայէ, կասէ հայրը տղուն. ճանապարհին վերայ պայտ մը կայ. գնա առ ու գրպանդ դիր: — Էհ, հայր, կպատասխանէ Վարդան, այնպէս չընչին բանի համար կարժէ որ գետին ծռիմ:»

Հայրը առանց մէկ բան ասելու, կերթայ կառնու պայտը, ու գրպանը կոնէ: Ճանապարհին կծախէ պայտը պայտարի մը մէկ քանի դրամի, և այն ստակով կեռաս կգնէ:

Անկից կեննեն առաջ կերթան: Ամառուան արևը կարծես թէ կրակ կթափէր երկնքէն. ճանապարհին մօտերը ընդարձակ տեղ մը ոչ տուն կերևէր, ոչ ծառ և ոչ աղբիւր, որ կարենային քիչ մը զովանալ: Վարդան ծառաւէն կպապակէր, և շատ դժուարութեամբ կքալէր հօրը ետևէն:

Հայրը դիտմամբ կեռաս մը վար կձգէ. Վարդան իսկոյն վերան կվազէ, և գետնէն վերցնելն ու բերանը նետելը մէկ կանէ. առնով բերանը քիչ մը կզովանայ: Մէկ քանի քայլ անդին հայրը ուրիշ կեռաս մը վար կձգէ. Վարդան նոյնպէս կվերցնէ ու բերանը կտանի: Այս կերպով Վարդան մէկիկ մէկիկ բոլոր կեռասները կվերցնէ հետզհետէ:

Երբոր վերջին կեռասը կվերցնէ ու կուտէ, հայրը կդառնայ իրեն ու ծիծաղելով կասէ. «Տեսա՞ր. եթէ դու մէկ անգամ միայն

գետին ծռէիր ու պայտը վերցնէիր, այժմ հարկ չըլլար քեզ այնքան անգամ խոնարհիլ կեռասներուն համար:»

48. ԱՅՆՈՐԴ Ե ՆՆԻ.

Արիւ հոգի իրիւուն
Տեղ մը կըլ կերթային,
Ու հարկաւոր բանի վրայ
Վիտէին մէջերին:
Մէկ մ' ալ յանկարծ հառ արաւ
Տան մը դրանը տակէն
Խոշոր շուն մը դուրս ցատքեց,
Վ'երայ վազեց հաջկէն:
Միւսն անդիէն ձայն ձգեց.
Ետևէն մէկն ալ եկաւ.
Որն ալ փողոցն էր պառկած,
Իսկոյն տեղէն վեր թռաւ:
Վ'երջապէս մէկ լոպէէն
Ենթեան շուն դուրս թափեցաւ
Մանր ու խոշոր, որ շնով
Բոլոր ճամբան լրուեցաւ:
Մարդկանց մէկուն սիրան կլաւ,
Դարձաւ դէպ այն շներուն,
Վ'ար ծռեցաւ որ առնու

Քար մը նետէ զլինուսն :
 «Թող տուր, եղբայր, բան չունի՞ս,
 Եսաց նորա ընկերը.
 Մեղք չէ՞ ձեռքիդ որ քարով
 Վարես դուն այդ լիրբերը :
 Շուն ասածդ խրատելուն
 Ըմենէն լաւ հնարքը
 Նորա երես չտալն է.
 Չգիտե՞ս շան բարքն ու վարքը :»
 Իրաւ, հազիւ տասը քայլ
 Մարդիկն առաջ գնացին,
 Շներն իրար նայելով
 Չայներնին ալ կտրեցին :

49. Չաղացական և էշ.

Չաղացական մը իւր որդւոյն հետ մօտա-
 կայ քաղաքը կերթար այլ և այլ բաներ
 գնելու. և որպէս զի ի դարձին ինքը չբեռ-
 նաւորուի գնած բաներովը, էշն ալ հետը
 առել էր : Չաղացականն ու որդին ոտքով
 կերթային, էշն ալ երասանակէն բռնած հե-
 տերը կտանէին : Ճանապարհին սաստիկ ցեխ
 էր : Անցորդ մը կելնէ նոցա առջևը ու կասէ.
 «Շիտակն ասեմ, ես եթէ քո տեղդ ըլլայի,

կօշիկներս չը՛մաշէի այսպիսի ճանապարհով,
 երբոր էշս պարապ պարապ կերթայ :» Շի-
 տակ է ասածը, կասէ Չաղացականը մտքէն,
 կհեծնէ իշու վերայ, և այնպէս կշարունակէ
 ճանապարհը. իսկ որդին ետևէն կերթար հետի :

Ուրիշ անցորդ մը դիմացները կելնէ ու
 կասէ. «Ամօթ չէ՞ քեզ. դու հանգիստ հան-
 գիստ նստել ես իշու վերայ, իսկ խեղճ տղան
 ետևէդ հասնելու կարողութիւն չունի : —
 Իրաւ է, կասէ Չաղացականը, որդիս յոգնել
 է :» Ինքը էշէն վար կիջնէ ու որդին կնըս-
 տեցնէ : Հազիւ հարիւր քայլ առաջ գնացել
 էին, երրորդ անցորդ մը կկանչէ : «Այսպէս
 ալ անխելք մարդ. մի՛թէ չէ՞ կարող որդւոյն
 հետ մէկտեղ նստիլ իշուն վերայ. բայց ոչ,
 ցեխի մէջ թաւալիլ կուզէ սիրտը : — Այդ
 ալ իրաւ է, կասէ Չաղացականը մտքէն. այս
 առաջին անգամը պիտի չըլլայ իշուս այնչափ
 ծանրութիւն տարածը :» Այս կասէ ու կելնէ
 տղուն քովը կնստի :

Քաղաքին դռնէն ներս մտածներուն պէս,
 ամէն կողմէն ժողովուրդը չորս կողմերը կդի-

զուին ու կկանչեն. «Այսպէս ալ անխիղճ մարդիկ. իրենք հանգիստ հանդարտ նստել են, և հոգերն ալ չէ որ խեղճ կենդանին հազիւ ոտքերը կվերցնէ:» Այս խօսքերուս ետեւէն հայհոյանքներ ու բարձրաձայն ծիծաղներ կլսուէին: «Ո՛հ, Տէր Աստուած, կկանչէ շաղացականը իշու վերայէն վար ցատքելով. այն միայն մնացել է, որ ես էշը շալակս առնում ու տանիմ: Երթամ ծախեմ էշս:» Այս կասէ, ու կերթայ կծախէ էշը:

50. ԹԱՄԽԱՆ ԳԱԼԱՃՅՈՂ.

«Հոգիդ սիրես, կնքահար,

Ընուշ արա, հրամէ կեր:

— Խիստ շատ կերայ, սանահար.

Մինչև սրտեղս է հասել:

— Հոգ չէ, պնակ մ' ալ հրամէ.

Սա չուտիլու ապուր չէ:

— Բայց, սանահար, գիտցածս,

Լըրեք պնակ է կերածս:

— Թող մարդ, համրել ի՞նչ պէտք է.

Բանն ախորժիդ վերան է:

— Կեր կերածիդ չափ, անուշ.

Սորա կասին գալաճօշ:

Եղն երեսին կծփայ,

Տես սաթի պէս կցոլայ:

Կեր, կնքահար, մի քաշուիր.

Այսպէս բան միշտ չըգտնուիր:

Սա տխր կեր. սա միսն ալ.

Մէկ կտոր ալ. մէկ դգալ:

Օրհնեալ է ձեռքն եփողին,

Եպրած կենայ տանտիկին: «

Այս կերպերով Թաթուր

Խէջօ աղբօր յարգինք կանէր

Եւք բանալու տտին չրտար,

Լըրիւ խօսքին մէկն էր կեր:

Խէջօն վաղուց արիւն քրտինք էր մտել.

Բայց ի՞նչ անէր, պէտք էր պնակ մ' ալ ուտէր:

Բողբ ուժը մէկ արաւ,

Լտքի պնակն ալ կերաւ:

«Եպրես, կանչեց Թաթուր, աչքդ սիրեմ.

Ես բարեկամս ահա այսպէս կսիրեմ.

Իսկ կոտորուող նազելին

Է իմ առջի տտիկին:

Մէկ պնակ մ' ալ կնքահար: «

Խեղճ Խէջօ աղբար

Այս որ լսեց, ինչ անելը չգիտցաւ.

Գդակն ու դօտին առնել փախչիլը մէկ արաւ.

Շունչը հազիւ տունն առաւ:

Իսկ Թաթուրին տունը ոտքը մէկ մ' ալ չգրաւ:

ԵՂՕԹՎՐ.

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ :

Օրհնեալ Համագոյ և միասնական անբաժանելի սուրբ Երրորդութիւն Հայր և Որդի և Հոգի Սուրբ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

Եղբ+ Կէրոնական.

Հայր մեր որ յերկինս, սուրբ եղեցի անուն քո. եկեսցէ արքայութիւն քո. եղեցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի : Օհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր. և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեր թողումք մերոց պարտապանաց : Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն. այլ փրկեա զմեզ ի չարէ : Օհ քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս. ամէն :

Երեւոյնէան Կառաւանական.

Սուրբ Եստուած, սուրբ և հօր, սուրբ և անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ (երեք անգամ) :

Մաղխան+ Կառաւանական.

Ենկանիմք առաջի քո, Եստուածածին, և աղաչեմք զանարատ զկոյսդ, բարեխօսեա վասն անձանց մերոց. և աղաչեա զմիածին Որդիդ փրկել զմեզ ի փորձութենէ և յամենայն վտանգից մերոց :

Փառաւորեալ և օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Եստուածածին Մարիամ մայր Բարխտոսի, մատո զաղաչանս մեր Որդւոյ քո և Եստուծոյ մերոյ :

Եղբ+ Կառաւանական.

Ընկալ, Տէր, զաղաչանս մեր բարեխօսութեամբ սուրբ Եստուածածնի անարատ ծնողի միածնի Որդւոյ քո, և որոց այսօր է յիշատակ : Եւ մեզ, Տէր, և ողորմեա. ներեա, բաւեա, և թող զմեզս մեր : Երթանաւորեա գոհութեամբ փառաւորել զքեզ ընդ Որդւոյ և ընդ Սրբոյ Հոգւոյդ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

Եղբ+ Եկեղեցւոյ.

Ի մէջ տաճարիս և առաջի աստուածընկալ և պայծառացեալ սուրբ նշանացս և սուրբ տեղւոյս խոնարհեալ և երկնալիկ երկիր պագանեմք : Օսուրբ և զհրաշալի և զյաղթող տէրութիւնդ քո օրհնեմք և փառաւորեմք. և քեզ մատուցանեմք զօրհնութիւն և զփառս ընդ Հօր և ընդ Սրբոյ Հոգւոյդ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն.

Եղբ+ Խաչի.

Եռաջի պատուական ամենայաղթ Խաչի քո անկանիմք երկրպագելով, և խնդրեմք զթողութիւն յանցանաց մերոց. քանզի սովաւ բարձր զգատապարտութիւն ազգի մարդկան : Եւ այժմ վասն սրբոյ աստուածային քո նշանի շնորհեա զերկնային զխաղաղութիւնդ ամենայն աշխարհի :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Ամենակալ Աստուած, որ ծագեցիր զլոյս առաւօտու յարարածս քո, ծագեալ և այժմ զառաւ որդորմութիւն քո ի վերայ փառաբանչացս անուանդ քո սրբոյ :

Առաւել քով, Քրիստոս, ամենեքեան լուսաւորեցաք, և ի սուրբ Խաչ քո, Փրկիչ, հաւատացեալքս ապաւինեցաք : Առաւ մեզ, Աստուած փրկիչ մեր, տուր մեզ զխաղաղութիւն քո, և արա առ մեզ զորդորմութիւն քո, մարդասէր Տէր :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Ամենակալ Տէր, առաքեալ ի մեզ զշնորհս Հոգւոյդ Սրբոյ, զի պարզեցեցէ մեզ միտս և խնայողութիւն, և կազդուրեցէ զգործութիւն հոգւոյ մերոց : Որպէս զի ըստ արժանոյն ընդունելով զաւանդեալ մեզ ուսմունս, զարգացուք քեզ Ստեղծողդ մերում ի փառս, ի մխիթարութիւն ծնողաց մերոց, և յօգուտ Աշխտեցւոյ սրբոյ :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Պահանամք զքէն, Տէր Աստուած մեր, որ արժանի արարեր զմեզ շնորհաց քոց յունկնդրութիւն ուսմանց : Օրհնեալ զծնողս մեր և զուսուցիչս, որք առաջնորդեն մեզ ի զխաղաղութիւն ճշմարտութեան . և տուր մեզ կարողութիւն զարգանալոյ յուսմունս օգտակարս :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Աչք ամենեցուն ի քեզ յուսան, Տէր, և բոլոր տաս կերակուր նոցա ի ժամու : Աղաչեմք զքեզ, պարզեալ մեզ

կերակուր ուրախութեան, և լցո զսիրտս մեր ի լիութենէ արարածոց քոց :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Արարիչ և ուրախարար Տէր, փառք քեզ, լցունող Քրիստոս, զոհանամք զքէն, որ կերակրեցիր զմեզ քաղցրութեամբ կամօք քովք : Այս ուրախութեամբ և բերկրութեամբ զսիրտս մեր :

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Տէր Աստուած մեր, դու պահեալ զմեզ խաղաղութեամբ ի զիշերիս յայսմիկ և յամենայն ժամանակի : Ընդ սուրբ երկիւղ քո բեկեռեալ պահեալ զմիտս և զխորհուրդս մեր, որպէս զի յամենայն ժամ քե պահպանեալ լեցուք յորդայթից թշնամոյն, և քեզ հանցուք զօրհնութիւն և զփառս Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյդ Սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն .

Աղբի՛ք Եւսեփ Բարա՛ն .

Տէր Աստուած մեր, կեցո զԱմենաբարեպաշտ Թաւադաւորն մեր և զԱյսրն ամենայն Ուսուց զԱւերսանդր Աւերսանդրովիչ . զօրացո զնա, օգնեալ զաւակաց և զօրաց նորա, պահելով զամենեկին ի խաղաղութեան :

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

ԱՌՆԱԶԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ

ԹԻՒՒ	ԷԶ.	ԹԻՒՒ	ԷԶ.
45 Աղանի և ժողով	59	15 Իմ անկողինս	36
32 Աղ և սպունդ	50	6 Խնչեն ինչ կշիռն	29
* 5 Մեծրե	28	41 Խաղացող շները	56
17 Մեմայր տղայք	37	44 Խոզկաղին և դրում	58
*48 Մեցորդք և շուներ	63	*35 Կապիկ և ակնոց	52
12 Առաւօտ	33	36 Կատու	53
10 Արեգակ	32	33 Հաց	51
*11 Արև	32	42 Հաւ	57
40 Աբաղաղ	55	4 Մանկական ակնոց	28
43 Բար	58	*23 Մանուկ և օձ	44
26 Բարեսիրտ եղբայրը	45	29 Մեր դասարանը	48
8 Բողկ	29	3 Մեկտեղ և զատ զատ	28
*20 Գառնուկին լացը	42	38 Մուկ	54
19 Գեղացւոյն առուտուրը	38	8 Ոյժը իրաւունք չէ	37
* 7 Գեղացւոյն երազը	29	*30 Ոսկի հաւկիթ	48
14 Դիշեր	35	21 Ուտելիք և ըմպելիք	43
9 Դոյներ	31	47 Պայտ	61
24 Դրատախտակ	45	25 Պնակիտ	45
*46 Դեղձանիկ և աղանեակ	60	49 Ջաղացական և էշ	64
22 Դպրոցի մէջ	43	34 Սեղան և աթոռ	51
2 Եղբայր և քույր	27	27 Սենեակ	46
28 Երկու տղայք և ընկույթ	47	1 Տղայ և ծնողք	27
16 Ջգեստ	36	13 Տղայ և կենդանիք	33
37 Ընծայ ի սրտէ	53	31 Տունը	49
*50 Թաթուղին դալածօղը	66	39 Քաղցրասէր աղջիկը	54

*) Ատողանիլով գրուածները ոտանաւոր են :

Այլբեկերէնի և առաջին Րէթերցարանի գինն
է 30 կոպ. ճանապարհի ծախքով 35 կոպ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Երկրորդ Րէթերցարան հայերէն լեզուի, Նախ-
իջեանի և Պետարապիոյ վիճակին հայ դպրոցներուն
համար, յօրինեց Յ. Վալստեան, Տփլիս, տպարան
Յ. Սարտիրոսեանի:

Գինն է 40 կ. ճանապարհի ծախքով 45 կոպ.

Եւս երկու Րէթերցարաններէն քսան օրինակ և
աւելի խնդրողները ճանապարհի ծախք չը վճարեն:

Փողը կանխիկ վճարելի:

()տար քաղաքներէն կղիմեն ուղղակի յօրինողին
հետեւեալ հասցէով. въ Нахичевань на Дону, въ
Гоголевское училище, учителю Ивану Калустьяну.

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

2018 3389

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0059752

